

Jezična obilježja Statuta grada Zagreba (1629.)

Kuzmić, Boris

Source / Izvornik: **Drugi Hercigonjin zbornik, 2005, 211 - 218**

Book chapter / Poglavlje u knjizi

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:048728>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-05**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SUMMARY

TEMPORAL ADVERBS IN OLD SLAVIC AND IN CROATIAN
GLAGOLITIC TEXTS

In this text the author analyzes temporal adverbs in a Croatian Glagolitic liturgical text (Hrvojev misal) and Croatian non-liturgical Glagolitic texts (Kolunićev zbornik, Pariška pjesmarica) with reference to temporal adverbs in the Old Slavic language as recorded in Slovník jazyka staroslovenského. The author tries to establish the predominance of Old Slavic or Croatian forms and illustrates the usage of homonyms and synonyms.

Boris Kuzmić

Filozofski fakultet, Zagreb

JEZIČNA OBILJEŽJA STATUTA GRADA ZAGREBA (1629.)

1. Uvod

Statut grada Zagreba, sastavljen na latinskom jeziku 7. veljače 1609. godine, preveden je dvadesetak godina kasnije na kajkavski. Prijevod je sačuvan u rukopisu od četiri s obje strane ispisana lista (veličine 37,8 x 23,5 cm) koji su kasnijom rukom paginirani. Danas se rukopis *Statuta* čuva u Arhivu HAZU u Zagrebu pod signaturom II. d. 228.

Originalnim kajkavskim pravopisom Statut grada Zagreba (nadalje u tekstu: SGZ) objavljuju Klaić, Laszowski i Hadrovics (v. literaturu), a novim pravopisom izdaje ga Olga Šojat (v. literaturu). Šojatova objavljuje dvadeset i osam uzastopnih članova SGZ, a od popratnoga teksta prenosi samo početni odlomak, kao i prijevod datacije s kraja rukopisa: »Dan v imenuvanom kraljevskom slobodnom Gričke Gorice Zagrebečkom varašu peti dan po Očišćenju B. D. Marije leta poroda Gospodinovoga jezero šesto i deveto«. Svi priređivači SGZ slažu se u jednom – sačuvani rukopis nije djelo prevoditelja nego kasnijeg prepisivača. Dokaz tomu jesu prepisivačeve pogreške u pisanju, primjerice *nahajuju* (umj. *nathajaju*) 1°, *nadijalal* (umj. *nathajal*) 2°, *sucem* (umj. *sude*) 3°, *na stareše* (umj. *straže*) 9°, *i* (umj. *iz*) 15°, *donese* (umj. *donesu*) 16°, *zvrhu* (umj. *zvrhu*) 23°, *dohte dob* (umj. *do teh dob*) 24°, *nozlobu* (umj. *nazlobu*) 26°, a s druge strane, javljaju se jezične nedosljednosti na fonološkoj i morfološkoj razini, kao npr. dublete *varoš – varaš*, *sudec – sudac*, *vse – sve*. O navedenim jezičnim nedosljednostima bit će govora u pojedinim dijelovima teksta koji slijedi.

2. Fonologija

Na mjestu nekadašnjega poluglasa nalazimo refleks *e*, npr. *jeden* 11°, *konec* 25°, 27°, *menša* 7°, *mogel* 7°, *nepokoren* 24°, *pravdeno* 2°, *spomenek* uvod, *sudec* 3°, 6°, 14°, 19° (2x), 21° (2x), 26°, *turen* 21°, *zagrebečki* uvod, *zagrebečkoga* uvod, *zebrati* 1°, ali sporadično se može naći i refleks *a*, npr. *ništarmanje* 17°, 28°, *sudac* 7° (2x) i *zavsima* 15°. Može se pretpostaviti da je refleks *a* u navedenim primjerima, budući da je rjeđi, nastao kasnije intervencijom prepisivača koji će u tekst SGZ uglavnom

unositi nekajkavske osobitosti. Pokazna zamjenica *ovъ čuva se bez naveska *j* i refleksa poluglasa, npr. *ov* uvod (2x).

U tekstu SGZ čuvaju se prijedložno i inicijalno *v*-/*vu*-, npr. *v* 2°, 20–23°, 28°, *včini* 17°, *včinil* 3°, *včiniti* 7°, *vloviti* 24°, *vpeljan* uvod, *vzeti* 10°, 25° (2x), *vu* uvod (3x), 7–8°, 10°, 12°, 14°, 16–17°, 20°, 22°, *vučiniti* 27°, a u primjerima *vugerskeh* 28° i *vulice* 20° riječ je o pojavi protetskoga *v*-. O uporabi prijedloga *v* / *vu* ne može se ništa konkretnije zaključiti zato što se oba prijedloga mogu podjednako naći ispred vokala, konsonanta ili sonanta *v*, npr. *v imenuvanom* 28°, *v red* 20°, *v redu* 2°, *v turen* 21°, *v varaš* 23°, *v varaštu* 22°, *v veke* 23°, *vu egzekucijah* 8°, *vu ono* uvod, *vu općinske* 22°, *vu ovom* 12°, *vu koteroga* uvod, *vu magištratušu* 20°, *vu početku* uvod, *vu pravdah* 7°, *vu protokolom* 14°, *vu varašku* 10°, 16°, *vu varašu* 17°. Do redukcije inicijalnoga *v*- dolazi u primjerima *zrok* 26°, *zroka* 2° i *znašaju* 26°.

Slogotvorno *r* čuva se u primjerima *držati* 4°, 13°, 24°, *drže* 16°, *izvrgli* uvod, 2°, *izvrši* 6°, *potvrdili* uvod, *prvo* 22°, *skrb* 9°, 14° (2x), 20°, 25°, *skrbi* 20°, *vršil* 6°, *vršiti* 3° i *zvrši* 22°.

Slogotvorno *l* izjednačilo se s refleksom *ϕ*, npr. *dugovanja* 3°, 5–7°, 17–18°, *dužnih* 15°, *dužnosti* 21°, *pun* 7°, *punim* 7°, *punoma* 27°, *bude* 6°, *budu* 2°, 5°, 7–9°, 14°, *glavu* 4°, *imaju* 4°, *jesu* uvod (2x), *mogući* uvod, *obdržavaju* 1°, *pitaju* 5°, 7°, *počimaju* uvod, *vsamogućega* uvod, *zovu* 8°, osim u rijetkim primjerima *glavno* 17° i *sučevo* 8°.

Jat se reflektira uvijek ekavski, bez obzira nalazi li se u korijenu, prefiksu ili sufiksu, npr. *del* 11°, *gore* 2°, 27°, *hotel* 24°, 27°, *negdašnjih* 28°, *pleniti* 24°, *potreti* 27°, *pregrešnikom* 19°, *seh* 19–20°, *sena* 12° (2x), *stareših* 6–8°, 24°, *svetlosti* uvod, *videlo* 12°, *videvši* 7°, *o volje* 6°, *vrednum* 19°, *zapovedi* uvod, 24°, a samo u primjeru *istirati* 27° ostvaruje se ikavski refleks¹.

Redukcija vokala nije dosljedno provedena: ostvaruje se u inicijalnom, npr. *zmed* 7–8°, 12°, *zvanskeh* 23°, *zvrši* 22° i finalnom slogu, npr. *kak* 1°, 6°, *koj* 21°, *med* 23°, *onak* 6°, *ovak* uvod, ali primjeri kao *ispričanja* 15°, *istirati* 27°, *izmed* 2° (2x), 8°, *izručiti* 27°, *izvan* 17°, *izvišen* 2°, *izvrči* 27° i *onako* 6°, 22° potvrđuju čuvanje vokala u inicijalnom i finalnom slogu.

Kontrakciju vokala u upitno-odnosnoj zamjenici *koji/koja/koje* nalazimo samo u I jd. ž. roda *kom* 25°, a u primjeru *ne bilo* 20° riječ je o kontrakciji u 3. l. jd. niječnoga nesvršenoga prezenta glagola *biti*.

Promjenu vokala *o* > *u* nalazimo u primjerima *imenuvani* 16°, *imenuvanom* 28°, *kuliko* 22°, *potrebuvala* 21°, *turen* 21°, *turni* 20°, promjenu *o* > *a* u primjeru *dokančanju* 24°, a stari vokal *o* u primjeru *olje* 18°.

Refleks *t' redovito jest č, npr. *moguće* 22°, *mogući* uvod, *općine* uvod, 10°, 12°, *općinske* 22°, *općinskomu* 17°, *potreboča* 12°, *povračaju* 26°, *rasteći* 14°, *velikoča* 21°, *vsamogućega* uvod.

¹ Šojat (1998: 13) je utvrdio da je ekavski refleks *jata*, uz nekoliko stalnih ikavizama kao npr. *divojka* i *tirati*, bitna osobina stare zagrebačke gradske kajkavštine.

U tekstu se provodi sekundarna jotacija u skupini *stj s redovitim ostvarajem šč, npr. *oprašćal* 19°, *puščaju* 17°, ali oblici imenica ž.r. i-osnova u I jd. ostaju nejotirani, npr. *dostojnostjum* 1–2°. Konsonantske skupine *šp* / *št* nalazimo isključivo u riječima romanskoga podrijetla, gdje se konsonantske skupine *sp* / *st* reflektiraju u *šp* / *št*, npr. *špital* 20°, *kaštigati* 21°, *kaštigu* 19°, *kaštigum* 19°, *konštitucije* uvod (2x), *magištratuš* uvod, *štatutomi* 28°, ili je konsonantska skupina *št* mogla disimilacijom nastati od skupine *čt*, npr. *ništa* 17°, *ništarmanje* 17°, 28°, *pošteno* 22°, *poštenja* 27°, *poštenje* uvod, 4°, 22°, 26°. U primjerima *godišće* uvod, *nepokorščine* 21°, *spravišće* 17°, *ščap* 23° skupina šč realizira se umjesto primarne skupine št. U skupini *tj nema provođenja sekundarne jotacije, npr. *bratje* 26°, *neprijetja* 10°.

Refleks *d' uvijek je *j*, npr. npr. *nathajal* 2°, *prihajaju* 23°, *takaj* 22°, ali nalazimo i *d*, npr. *tudih* 14°.

Druga se palatalizacija u tekstu SGZ ne provodi, npr. *orsagih* 14° i *prisežniki* 8–9°.

Depalatalizacija se ne provodi dosljedno u tekstu SGZ, npr. *dobrovolno* uvod, *marlivo* 20°, 25°, *negdašnega* uvod, *opravlati* 8°, *pobolšavaju* 20°, *pogibel* 17°, *popravljaju* 20°, *privolenjem* uvod, *turen* 21°, *turni* 20°, *zadovolno* 22°, *zgubljenje* 23°, ali: *dalje* 17°, *kralja* 28°, *kraljevskom* 28, *marljivo* 14°, *šalje* 21°, *volje* 19°, 21°, *zadovoljne* 23°. U staroj se kajkavskoj književnosti depalatalizacija *lj* dosljedno provodila, osim u sufiksu *-ljiv* gdje je teško utvrditi koji je lik navedenoga sufiksa u zagrebačkom govoru stariji (Šojat 1998: 17–18).

Konsonant *l* dosljedno se čuva u finalnom slogu, npr. *bil* uvod, 20°, 24°, *del* 11°, *nosil* 12°, *oprašćal* 19°, *pokazal* 21°, *pripitival* 19°, *včinil* 3°, *živel* 22°.

Rotacizam se provodi dosljedno: *goder* 1°, 27°, *jur* 15°, *more* 21°, 24°, *ništarmanje* 17°, 28°, *ter* 3°, 22–23°.

Konsonantska skupina *-čl-* čuva se u primjeru *človečtvom* 1°.

Konsonantska skupina *-jt-* u prefigiranom glagolu *iti* i u rednom broju *tri* ostaje nepremetnuta i bez provedene jotacije, npr. *raziti* 14°, *trejti* 23°.

U primjeru *jim* uvod čuva se starije stanje bez *n* uz dominantne novije likove, npr. *nje* 27°, *njega* 22°, *njih* 2°, 27°, *njihova* 14°, *njihove* 8°, *njim* 21°, 26°.

Metateza u inicijalnoj skupini *vs-* provodi se rijetko, npr. *sva* 2°, *sve* 14°, dok se uglavnom pojavljuju likovi s nepremetnutom skupinom, npr. *ves* 19°, *vsa* 3°, 5°, 14°, 18°, *vsako* 12°, 15°, *vsakojačke* 8°, *vse* uvod, 3° (2x), 6°, 18°, 20°, 23°, 25°, 28°, *vseh* uvod, 1°, 4°, 13°, *vsu* 19°, 27°, *zavsima* 15° i dr. U primjeru *posemsega* 6°, 21°, 27° dolazi do pojednostavljanja skupine *vs-* u *s-*. Provođenje metateze u navedenoj skupini nesumnjivo govori o utjecaju štokavštine na kajkavski fonološki sustav.

Disimilaciju konsonanta u konsonantskoj skupini *zn* > *zl* ne nalazimo, npr. *znamenje* 21°.

Asimilaciju po mjestu tvorbe u sandhi položaju nalazimo u primjerima *š njim* uvod, *š njega* 25°, ali i inače se jednačenje provodi, npr. *precebah* 8°, *precebu* 26°.

Asimilaciju po zvučnosti u sandhi položaju nalazimo u primjeru *pres poštenja* 27°.

Prilozi i veznici kadšto dobivaju naveske, npr. *iliti* uvod, *kakoti* 2° (2x), 27°, *pu-noma* 27°.

3. Morfologija

Imenice m./sr.r. u L jd. redovito čuvaju nastavak *-u*, npr. *vu početku* uvod, *po redu* 9°, *na računu* 15°, *vu ovom varašu* 12°, *vu varašu* 17°, *v varaštu* 22°, *v varašu* 28°, *vu koteroga obdržavanju* uvod. Imenice ž.r. u DL jd. čuvaju nastavak *-e* ili *-i*, npr. *bratje* 26°, *općine* 12°, *na pravde* 21°, *o svoje volje* 19°, 21°, *po svoje volje* 6°, *pri večnici* 9°, a u I jd. nastavak *-um*, npr. *dostojnostjum* 1–2°, *kaštigum* 19°. Imenica *днь u I jd. ima oblik *dnevom* 15°. U N mn. imenica m. roda nalazimo oblik tzv. kratke množine, npr. *turni* 20°. U G mn. imenice m.r. imaju nastavak *-Ø/ov/-ev/-eh*, npr. *dan* uvod, *dukat* 10° (2x), *penez* 16°, *biršagov* 11°, *dohotkov* 15°, *listov* 16°, *narodov* 23°, *prisežnikov* 12°, *purgarov* 1°, 4°, 26°, *šenatorov* 4°, *sucev* 5°, *voksev* 5°, *ljudeh* 7°. Imenice sr./ž.r. u G mn. čuvaju nastavak *-Ø*, npr. *dob* 19–20°, 22°, 24°, *dobrot* 26°, *hiž* 23°. Imenice m.r. u D mn. čuvaju nastavak *-om/-em/-im*², npr. *kramarom klatešom* 23°, *pregrešnikom* 19°, *purgarom* 8°, 26°, *šenatorom* 11°, *artikulušem* 27°, *tovarušem* 15°, *ljudim* 12°, a nastavak *-am* dobivaju imenice ž. roda, npr. *konštitucijam* 27° i *pravdam* 7°. Nastavak *-e* dominantan je u A mn. imenica m.r., ali nalazimo i primjer gdje se nastavak podudara s N, npr. *ključe* 16°, *peneze* 16°, *purgare* 3°, 23°, ali: *ljudi*³ 3°. Imenice m.r. u L mn. čuvaju nastavak *-eh/-ih*⁴, npr. *varašeh* uvod, 1°, 13°, *orsagih* 14°, a u I mn. nastavak *-mi*, npr. *purgarmi* 8°, *šenatormi* 21°. Imenice ž.r. u L mn. čuvaju nastavak *-ah*, npr. *egzekucijah* 8°, *precembah* 8°, *pravdah* 7°, a u I mn. nastavak *-ami*, npr. *ciganijami* 23°, *dobrotami* 1°.

U tekstu SGZ potvrđene su upitno-odnosna zamjenica *kaj* 15°, 20° i *što* 6°, 12°, 17°, 19°, 21°, neodređene zamjenice *nešto* uvod (2x), *nišče* (= nitko) 17°, *ništa* 17° i *ništarmanje* 17°. Zamjenica *što* u značenju zamjenice *kaj* pojavljuje se od početka 17. st. samo u namjerno štokaviziranim tekstovima, ali »neodređenu zamjenicu od te osnove, *ništar* (uz: nikaj), pišu gotovo svi kajkavski pisci, od Pergošiča do Gaja.« (Šojat 1970a: 90).

U pridjevsko-zamjениčkoj deklinaciji čuvaju se sljedeći nastavci: L jd. ž.r. *-e*, npr. *svoje* 6°, 19°, 21°, I jd. sr. r. *-em*, npr. *njihovem* uvod, *velikem* uvod, I jd. ž.r. *-um*, npr. *vrednum* 19°, *vsom* 2°, GL mn. m.r. *-eh/-ih*⁵, npr. *oneh* 7°, 22°, *općinskeh* 15°, *ostaleh* 1°, 13°, 4–5°, 26° (2x), *plemeniteh* 7°, *praveh* 1°, *seh* 19–20°, *slobodneh*

² Nastavak *-im* u D mn. imenice *čovjek* vjerojatno dolazi pod utjecajem štokavštine. U staroj hrvatskoj kajkavskoj književnosti u D mn. imenica o-osnova Šojat (1969: 71) je ustanovio da se uglavnom pojavljuju stariji nastavci *-om* ili *-em*, ne navodeći pritom noviji nastavak *-im*.

³ Potvrde za nastavak *-i* iz i-deklinacije u A mn. imenice *čovjek* nalazimo i u suvremenim kajkavskim govorima (Lončarić 1996: 98, 101).

⁴ Nastavak *-eh* iz nepalatalnih osnova pridjevsko-zamjениčke deklinacije dobiva imenica jo-osnova, a imenica o-osnova dobiva nastavak *-ih* iz palatalnih osnova pridjevsko-zamjениčke deklinacije.

⁵ Nastavak *-eh* iz nepalatalnih osnova pridjevsko-zamjениčke deklinacije javlja se podjednako u pridjeva i zamjenica obju osnova, 19 puta u nepalatalnih, a 14 puta u palatalnih osnova, dočim se nastavak *-ih* javlja 9 puta isključivo u pridjeva i zamjenica palatalnih osnova.

uvod, 1°, 13°, *teh* 2°, 24°, *varaškeh* 16°, *vseh* uvod, 1° (2x), 4°, 13°, *vugerskeh* 28°, *zvankeh* 23°, *negdašnjih* 28°, *tudih* 14°, D mn. m.r. *-em* *-im*⁶, npr. *izvrženem* 23°, *onem* 27°, *takvem* 23°, *vsem* 27°, *prisežnim* 12°, I mn. m./ž.r. *-emi*⁷, npr. *nekojemi* 8°, *onemi* 8°, *ostalemi* 1°, *starešemi* 8°. Čuva se zamjenica *koteri*, *kotera*, *katero*, npr. N jd./mn. *koteri* uvod (5x), 1°, 2° (2x), 8° (2x), 12°, 15°, 20°, 22°, 24°, G jd. m./sr.r. *koteroga* uvod, 8°, 15°, G jd. ž.r. *kotere* 24°, G mn. m.r. *kotereh* 16°, D mn. m.r. *koterem* 8°, *nekoterim* 27°, A jd. sr. *katero* 6°, A jd. ž.r. *koteru* 19°, A mn. m.r. *kotere* 14°, 23°, 28°. Zamjenicu *koji*, *koja*, *koje* nalazimo razmjerno rijetko, npr. N jd./mn. m.r. *koji* 10°, 23°, 27°, *nekoji* uvod (2x), N mn. sr.r. *koja* 7°, I mn. m.r. *nekojemi* 8°. Od specifičnih oblika ličnih zamjenica nalazimo A mn. m.r. *nje* (= *njih*) 27° i I mn. *njimi* 8°. Zanimljivo je primijetiti da se vokal *o* iz nastavka *-ov* u kosim padežima nikada ne reducira, npr. *kakova* 23°, *kakovu* 21°, 25°, *takov* 15°, 24° (2x), 27°, *takovoga* 21°, *takovu* 2°. Opreka između neodređenih i određenih oblika pridjeva u kosim se padežima izgubila, npr. *Gospodinovoga* 28°, *sučevomu* 24°.

Komparativi pridjeva tvore se pomoću formanta *-eš-* ili je riječ o supletivnim oblicima s formantima *-š-* ili *-kš-*, npr. *dostojnešeh* uvod, *poglavitešeh* uvod, *razumnešeh* uvod, *starešeh* uvod (3x), 2° (2x), 5°, 6° (2x), 10°, 17°, *starešemi* 8°, *stareši* 2–3°, 12°, 14°, 21°, *stareših* 7° (2x), 8° (2x), 24°, *starešim* 12°, *starešu* 1°, *menša* 7°, *menšega* 7°, *vekša* 7°, *vekšega* 7°.

Uz broj 2 u N stoji dvojniški imenski oblik srednjega roda, npr. *dve lete* 22°, a množinski imenski oblik muškoga roda nalazimo u A uz broj 4, npr. *ključe četiri* 16°.

Glavni broj 12 nalazimo u starijem obliku *dvanadeset* 2° i *dvanadesete* 1°, 7°, a redni broj 15 ima oblik *peti na deseti* 15°. U kajkavskom se sačuvala promjena svih brojeva po padežima, stoga u SGZ nalazimo primjere deklinacije glavnih brojeva 20 i 24, npr. *izmed dvadesetih stareših* 8°, *budu činili...dvadeset i četirem purgarom* 8°, *z onemi dvadeset i četiremi purgarmi* 8°.

Glagoli 1. vrste 2. i 4. razreda, 3. vrste 1. razreda, 4. vrste, kao i 5. vrste 1. razreda u 3. l. mn. prezenta čuvaju nastavak *-u*, npr. *dadu* 16°, *donesu* 16°, *primu* 22°, *zvrugu* 23°, *živu* 1°, a nastavak *-e* imaju glagoli 4. vrste i 3. vrste 2. razreda, npr. *drže* 16°, *nose* 16°. Iz primjera je razvidno da proširenih, mlađih prezentskih oblika tipa *moreju* u 3. l. mn. tada još nema (usp. Šojat 1970b: 69).

Aorist i imperfekt glagola u tekstu SGZ nije zabilježen. Nestanak aorista i imperfekta u kajkavskom književnom jeziku obično se stavlja na kraj 16. i početak 17. stoljeća, ali valja naglasiti da oni nikada nisu ni bili, u stilski neobojenim tekstovima, spontano sredstvo za izricanje radnje, stanja ili zbivanja u prošlosti (Šojat 1970b: 70).

⁶ Ovdje se nastavak *-em* 7 puta ostvaruje u nepalatalnih i jedanput u palatalnih osnova, a nastavak *-im* dvaput u palatalnih i triput u nepalatalnih osnova. Iako je dominantan nastavak *-em* iz nepalatalnih osnova, postupno i palatalni nastavak *-im* utječe na nepalatalne osnove što možemo smatrati mladom jezičnom pojavom.

⁷ Nastavak *-emi* prevladao je i u palatalnih osnova.

Zanijekani perfekt glagola sadrži kontrahirane oblike glagola biti, npr. *ne bilo* 19–20°, *ne posvedočil* 22°.

Futur se tvori svršenim prezentom pomoćnoga glagola *biti* i glagolskim pridjevom radnim, npr. *bude moral* 8°, *bude nosil* 12°, *bude se premenjal* 12°, *se bude činilo* 26°, *se bude videlo* 12°, *budu obirali* 8°, *budu zapirali i otpirali* 9°, *budu imali* 9°, 14°.

Imperativ 3. l. jd. i mn. izražava se česticom *da* ili *arti* (= neka) i oblikom prezenta, npr. *da sva općina jednoga suca izbere* 2°, *da se ima dostojno poštenje...davati* 4°, *da se izvrši* 6°, *da se...štracati ima* 18°, *da imaju vršiti, ravnati i dokonjavati* 3°, *da se imaju kaštigati* 19°, *da se popravljaju* 20°, *da se poboljšavaju* 20°, *da se donesu* 25°, *tako arti ima sudac...včiniti zvati* 7°, *arti se marljivo skrb nosi* 20°, *nikoga za purgara arti ne primu* 22°. U samo jednom primjeru imperativ 3. l. mn. izražava se česticom *naj* i oblikom prezenta, npr. *naj potlam sirote...ne budu se morale po tuđih orsagih raziti i rasteći* 14°.

Glagolski prilog sadašnji sklanja se u primjeru *nemajuče* 23°, dok je nesklonjiv u oblicima *budući* 22–23° i *čineć* 13°.

Glagolski prilog prošli nalazimo u primjerima *pogubivši* 14° i *zavjemši* 23°. Iz kajkavskih se govora glagolski prilog prošli izgubio prije 17. st. (Šojat 1988: 39).

Od priloga se izdvajaju *dosehdo* (= dosada) 6°, *drugač* (= drukčije) 7°, *jur* (= već) 15°, *kakode* (= kako) 26°, *kruto* (= vrlo) 12°, *listor* (= samo, tek) 19°, 23°, 27°, *najveće* (= najviše) 12°, *na punoma* (= potpuno, sasvim) 27°, *ništarmanje* (= ipak, pa ipak; opet; pored svega) 17°, 28°, *posemsega* (= osim toga, poslije toga) 6°, 21°, 27°, *potlam* (= poslije) uvod, 14°, *potpunoma* (= doista, zaista) 28°, *taki* (= odmah) 10°, 15°, *zatem* (= zatim) 2°, *zavsima* (= sasvim) 15°.

Među prijedlozima s genitivom izdvajaju se *poleg* (= pokraj) 5°, 7–8°, 15°, 21°, 24°, *prez* (= bez) 15°, 19°, 22°, *zaradi* (= zbog) 10° (3x), 20°, a s instrumentalom prijedlog *z / ze* (= s, sa), npr. *z nekojemi* 8°, *z njim* 21°, *z njimi* 8°, *z onemi* 8°, *z privolenjem* uvod, *z velikem* uvod, *ze vsum* 2°. Samo u jednom primjeru nalazimo prijedlog *s*, npr. *s punim stareših brojem* 7°.

Od veznika izdvajaju se poredbeni *kako* (= kao) 24°, *kakoti* (= kao, kao što) 2° (2x), 27°, uzročni *ar* (= jer) 17°, 19°, *pokehdo* (= budući da, jer) 12°, vremenski *doklam* (= dok) 2°, 24° i rastavni *ale* (= ili) 2°, *ali* (= ili) 2°, 7° (3x), 10°, 21°, 22°, 23° (2x), 27° (2x), *ili* uvod, 7°, 21° i *iliti* uvod.

U tekstu SGZ čuva se čestica *to je to* 23° u značenju *to jest* i *arti* 7°, 12°, 14–17°, 20°, 22–25° u značenju *neka*.

4. Leksikologija

U tekstu SGZ od riječi stranoga podrijetla izdvajaju se uglavnom one iz latinskog, talijanskog, njemačkog i mađarskog jezika, npr. latinizmi *artikuluši* (lat. articulus = član) uvod, *egzekucije* (lat. executio = ovrha) 8°, *fiškušu* (lat. fiscus = upravitelj državne blagajne) 27°, *kapitan* (lat. capitaneus = kapetan) 8° (2x), *komun*

(lat. communis = općina) 10°, *konstitucije* (lat. constitutio = Ustav) uvod, *kvatre* (lat. quarter = četvrtina godine) 16°, *magištatuš* (lat. magistratus = službenik) uvod, *oficijali* (lat. officialis = niži činovnik) 16°, *patrije* (lat. patria = domovina) 27°, *preceptor* (lat. praeceptor = učitelj; poreznik) 15°, *šenatorski* (lat. senator = član senata) uvod, 1°, *šenatuš* (lat. senatus = sudsko vijeće) 19° (2x), *tutori* (lat. tutor = skrbnik) 14°, *špital* (lat. hospitalis = bolnica) 20°, *urbarijuma* (lat. urbarium = urbar) 15°, *voksi* (lat. vox = glas) 5°, *votomi* (lat. votum = glas) 5°, talijanizmi *funduša* (tal. fondo = gradilište, zemljište) 23°, *kaštigati* (tal. castigare = kazniti, kažnjavati) 21°, 24°, *kaštigum* (tal. castigo = kazna) 19°, *štracati* (tal. strazzare = unositi u trgovačke knjige) 18°, germanizmi *kramarija* (njem. Kram = trgovanje na malo, sitničarenje) 18°, *marhe* (stvnjem. mariha = stoka, marva) 23°, *purgari* (njem. Burger = građanin) uvod, 23° i hungarizmi *batrivosti* (mađ. bator = hrabar) uvod, *biršagov* (mađ. birsag = globa) 11°, *harmicari* (mađ. hãrminc = carinar) 15°, *hasen* (mađ. haszon = korist) 12°, 19°, *orsagih* (mađ. ország = država, zemlja) 14°, *peldu* (mađ. pelda = slika, primjer) 26°, *tarnikmeštra* (mađ. tárnok = upravitelj državne blagajne) uvod, *varaš* (mađ. váras = grad) uvod, 11°, 23° (2x).

5. Zaključak

Statut grada Zagreba (1629.) pisan je u Zagrebu, kako bi zadovoljio potrebe zagrebačkoga stanovništva, i po svojem jeziku morao je biti »blizak i potpuno razumljiv zainteresiranim građanima grada Zagreba, te (...) je prema tome morao u velikoj mjeri odražavati i različite dijalektne slojeve u gradskom govoru tadašnjega Zagreba.« (Šojat 1998: 24). Zato se, uz tipična kajkavska obilježja zagorskih, turopoljskih i drugih kajkavskih govora koji se dodiruju na zagrebačkom terenu, u tekstu SGZ javljaju i nekajkavska, uglavnom štokavska obilježja. Konačno, navedena se obilježja na fonološkom i morfološkom planu u tekstu SGZ mogu svesti u četiri točke:

- refleks *b > a
- provođenje metateze u inicijalnoj skupini vs-
- uporaba upitno-odnosne zamjenice *što* i neodređene *nešto*
- uporaba nastavka *-im* u D mn. imenica m. roda o-osnova.